

NOAH E. COTSEN LIBRARY OF
YIDDISH CHILDREN'S LITERATURE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 13205

BAY FORDN IN FABRIK

Joseph Opatoshu

•

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x101, or by email at cmadsen@bikher.org.

באוועגלעכע כרעסטאמאטיע,

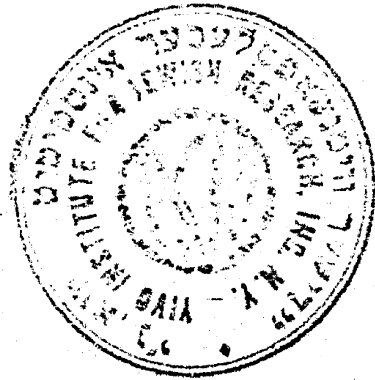
צווייפגעשטעלט פון ש. באסטאמסקי

י. אפאטאשו

פיי פארדן אין פאבריק

פארלאג
נייע יידישע פאליקסטורל

וויילע

1933

MICROFORM

פאָוועגלעכע כרעסטאָמאָטיע

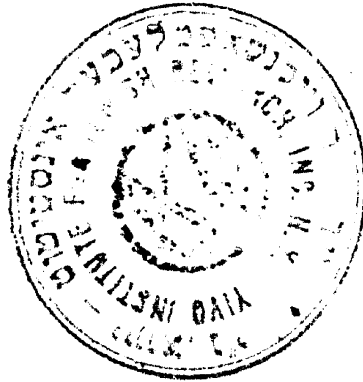
צונויפגעשטעלט פון ש. באַסטאַמסקי

י. אָפּאַטאַשו

ביי פאָרדן אין פאַבריק

פאָרלאַג
"נייע יידישע פּאָלקנשול"

ווייניץ

1933

I. Opatoszu
BEJ FORDN IN FABRIK

1 9 3 3

Drukarnia F. Garbera, Wilno, Zawalna 25.

י. אפאטאשו

הונדערט און דרייסיק טויזנט ארבעטער. -
יעדע פופציק סעקונדן ווערט פארטיק אן אוואָ-
מאָביל. - פיר הונדערט פאַרפאלן אַ מעת-לעת. -
יעדע דריי-פיר מינוט טראָגט מען אין שפיטאַל
אַריין אַ פאַרווונדעטן ארבעטער. - די פאַרפאלן
אין פאַרדס פאַבריקן ווערן נישט פאַרצייכנט
אין דער דעטראַיטער פרעסע.

הינטער דעטראַיט אין אַ ליכטיקער געביידע, וואָס איז פרייטער
ווי העכער, ענלעכער אויף אַ מוזיי ווי אויף אַ פיוראַ, קלייבן זיך
מענטשן פון דער גאַנצער וועלט. מע קומט אַהער אַנקוקן פאַרדס
פאַבריקן. דאַכט זיך, נישטאַ קיין מענטש, וואָס זאָל האָבן געווען אין
דעטראַיט און איז נישט פאַרפאַרן אַהער. בלויז צווישן די דעטראַיטער
תושבים האָב איך באַגעגנט געבירטיקע, וואָס האָבן די פאַבריקן נאָך
נישט געווען און זיינען אפילו נישט נייגעריק זיי אַנצוקוקן. אין זיין
אייגענער שטאַט האָט מען פאַרדן נישט ליב. מע האַלט אים פאַר אַ
פרעמדן, פאַר אַ קאַרגן, וואָס נישט נאָר ער קאָלט זיך נישט, ער גיט
אפילו קיין אַרנטלעכע נבָה אויך נישט.

יעדער באַזוכער מוז אונטערשרייבן אַ פאַפיר, אז וואָס עס זאָל
נישט געשען - צי ס'וועט עפעס פאלן אין קאַפּ אַריין; אַ מאַשין וועט
אַריינכאַפן אַ פוס, אַ האַנט; פּייערדיקער; שמעלץ וועט אויספרענען אַן
אויג, אַ שטיק ליב; אַן אויוון צי אַ קעסל וועט עקספּלאָדירן - וואָס
פאַר אַ שלעק און פּורעניות ס'זאָל נישט טרעפן, קאַן קיינער נישט
האַבן קיין טענות צו דער פירמע.

אונטערגעשריבן, זענען מיר - מאַנספילן, פרויען, קליינוואַרג -
אַריין אין אַן אויטאָ, וואָס האָט געוואַרט פאַר דער קאַנטאַר. און ווי מע
האַט זיך גערירט פון אַרט, האָט דער פירער אונדזערער, אַ דורכגעטריי-

בענער שייגען, אָנגעהויבן צו זאָגן דעם פיזמון זינעם, וואָס ער חזרט
איבער יעדע שעה פאַר אַ ניער פאַרטיע פּאַזוכער.
— אזויפיל און אזויפיל טויזנטער אַקער לאַנד, אזויפיל און אזוי-
פיל טויזנטער טאָן קוילן...

דער אויטאָ האָט זיך געוויגט איבער אַ וועג, געגאַסן פון קאַנקריט,
און פון דעם שייגעס זאָגעכץ איז מיר געבליבן אין די אויערן —
מיליאָנען-מיליאָסן, מיליאָנען-מיליאָסן.

ארום און ארום האָבן זיך געריסן געבידעס, הויכע, העכערע,
אָנגעפיקעוועט מיט פאַרקאַפטשעטע שוויבן, מיט גלעזערנע דעכלעך און
דעכער, די געבידעס האָבן דערמאָנט די אלטע וואַקזאַלן אין פאַרזי,
אין בערלין.

לאַקאַמאַטיוון האָבן געסאַפּעט, זיך געטראָגן מיט רוגז, זיך גע-
וועקלט פון איין פאַר שינעס אויף אַ צווייטער, אדווינגעוואָרפן שטי-
קער רויך, וואָס זענען זיך נישט צעפלוויגן, נאָר געבליבן שטיין אין
דער פּיכטער לופט און האָבן געקערלט אין האַלדן, אין דער נאַז.

ווי אַ וואָרף מיטן אויג — איבערגעוואַקסענע קוימענס פון גלאָז-
הוטעס און איזנאָגיסערניען, הייב-מאַשינעס, צעהויקערט ווי קעמלען,
בערג קוילן, בערג זאַמד, פאַרזשאַווערטע שיף-סקעלעטן, וואָס ליגן
איינער אויפן צווייטן, איינער איבערן צווייטן.

דער אויטאָ האָט דורכגעשניטן די שינעס, געפאַרן איבער שמאַלע
וועגלעך, זיך פאַרקירעוועט אויף אַ בריק, וואָס איז געהאַנגען איבער
אַ לויפנדיקן וואַסער, שיפן מיט פאַרריסענע נעז, מיט אָנגעצויגענע
פענער, שלעפּ-שיפן און שיפלעך אַ גאַנצע פּלאַט איז געשטאַנען
פאַראַנקערט, און אַרבעטער ווי הייטערדיקן האָבן זיך געטראָגן פון
אַלע זייטן, אָנגעלאָדן און אויסגעלאָדן סחורה, רייטע אותיות האָבן
געפלאַטערט איבער דער יבֿשה, איבערן וואַסער, דערציילט וועגן דער
לעגענדע „פאַרו“, וועגן דער מלוכה „פאַרד“.

דער „פּיוער“ האָט אויפגעפראַלט אַ טאַפּלעטע טיר, און אַ זייערע
זוואַליע, וואָס האָט געשמעקט מיט שייד-וואַסער, זשאַווער, האָט אַ
וויש געטאָן איבערן פּנים, שווער געמאַכט דעם אָטעם.

ס'קלאַמערט, ס'פּיפּערט, ס'בויערט, ס'גראַגערט, וואָס איז גע-
האַנגען פאַר די אויגן ווי אַ נעפל, האָט אויף אַ ווילע צוגענומען פּי-
מיר די ראַיה. פּיסלעכווייז האָבן זיך גענומען אויסשיילן רעדער, שווינדל-
טרעפּ, קריכנדיקע וואַרשטאַטן, שטאַלענע און קופּערנע קעסלען און
ווי אַ דריי מיטן קאַפּ — רערן, רערן, רערן. איבער דעם אַלעם האָבן

זיך געגארטלט פרייטע לעדערנע פאסן, זיך געוויקלט ארום די מאַטאַרס, ארום די רעדער, געקרעכט אין די ווענט, די שויפן, די אָפגעדעקטע "עדערעם פון די געווערקן, אפילו דער שטיינערנער דיל - אלץ האָט געציטערט, זיך געטרייסלט.

כ'האָב זיך מיטאַמאָל אַ כאַפּ געטאָן פאַר אַ פּוס, פאַר דער פּלייצע, דערפילט - ס'פרייט, און כ'האָב זיך אומגעקוקט. מיר זינען געשטאַנען ביי די ציגעלנע-אויונס מיט די אָפּענע פענצטערלעך, וווּ טויזנטער טאָן קוילן האָבן זיך געשמאַלצן, זיך געגאַסן, און ס'פּינער האָט געפלייצט, דערציילט, אַז ס'איז די גשמה פון אלע פאַפּריקן. כ'האָב געקוקט אין פּינער אַרין דורך אַ בלווי שטיק גלאַז, געטראַכט וועגן מיסטישן, גהר דינור" (פּינער-טייך) און ס'איז מיר קלאָר געוואָרן, פאַרוואָס דער אַמאַ-ליקער מענטש האָט שטענדיק געדינט צום פּינער, וואָס רייניקט יעדע שמוץ און בלייבט אליין ריי.

פּמעט צום לעצט האָב איך דערזען דעם מענטש. אויסגעשמירטע פאַרחושכטע, שטייען די אַרבעטער ארום די וואַרשטאַטן, ארום די קעסלען, ארום די אויוונס, זעען אויס קליין, נישטיק, יעדער האַלט אַ אנדער אינסטרומענט, שטייט גרייט, וואַרט, דער קריכעדיקער וואַר-שטאַט זאָל זיך דערנענטערן צו אים. דער וואַרשטאַט איז פול מיט רויע שטיקלעך מאַטאַרס. איינער לאָזט אַראַפּ אַ בוייער-מאַשין, דער צווייטער פאַסט צו אַ שרויף, און איידער מע טוט אַ פינטל מיטן אויג - דאָס שטיק מאַטאַר פאַרט שוין ווייטער. איין שטיק ווערט צוגעניטעוועט, צוגעשרויפט צום צווייטן, און איידער וואָס-ווען איז פאַרטיק אַ מאַטאַר, די אַרבעטער שטייען אייבער לעבן צווייטן, רייזן נישט, טשאַטע-ווען, באַפאַלן די רויע שטיקער אויטאָמאָבילן, ווי זיי וואַלטן מוֹרָא גע-האַט, די אָפּענע פּיסקעס פון די שניד-מאַשינעס, די פינקלדיקע בוייערערס, די פאַסן, וואָס וויקלען זיך, די אלע משחיתים זאָלן אַמאָל נישט אַרביי-כאַפּן קיין האַנט, קיין שטיק קאַפּ.

אַרבעטער, וואָס פאַרען זיך אונטער די סקעלעט - אויטאָמאָבילן, שאַרן זיך אויף אויסגעפעטע וועגעלעך, וואָס זינען צוגעפאַסקעוועט צום געזעס, רוקן זיך נאָך די וואַרשטאַטן ווי קאַליקעס.

ס'איז געווען מיטאַג-צייט. יעדע פּופּצן מינוט האָט זיך געהערט אַ לאַנגער פּייף. אַרבעטער האָבן זיך געפּיטן, די, וואָס האָבן שוין גע-געסן, זינען אויסגעוואַקסן ארום די וואַרשטאַטן, און די הונגעריקע זי-נען זיך צעלאָפּן, זיך צעשטעלט ארום די בלעכענע קעסלען מיט פאַריקן עסן. מע קויפט שיסלען זופּ, פלעשלעך מילך, אויך-מיר-ביר, פוטער-ברויטן.

דאָס פּפּפּן שניידט זיך אַרײַן אין חלל, שרייבט איבער דעם גע-
פּילדער. אָן אַ זייט שטייט אַ דאָרער פאַרשוין אָן הענט. בײַדע הענט
זײַען אָפּגעריסן ביז איבער די עלנבויגנס. ער האַלט אַ פּפּפּל אין
מויל און גיט סיגנאַלן.
מײַנער אַ באַקאַנטער, וואָס האָט זיבן יאָר געאַרבעט בײַ פּאָרדן
אין די פּאַפּריקן, ווייזט מיט אַ פינגער אויפן סיגנאַליסט:
— פּאַרלירט מען בײַ פּאָרדן אַ האַנט, אַ פּוס, צי גאָר בײַדע הענט,
איז מען פּאַרזאָרגט מיט אַ שטעל אויפן גאַנצן לעבן.
אָן אויפזעער איז אונטערגעקומען, דערקענט מײַן באַקאַנטן. מע
האַט אונדז פּאַרגעשטעלט. דער אויפזעער האָט מיר אַרײַנגעשטעקט אַ
קנאַך מיט צוויי פינגער און צוגעגעבן:
— אַ בוי-מאַשין האָט עס אָפּגעריסן.
— האָט איר כאַטש געקראָגן גוט באַצאָלט?
— פּאָרד האָט זײַן פּריז — האָט דער אויפזעער געשמייכלט —
צוויי הונדערט דאָלער פאַר אַ פינגער.
— אזוי ביליק?
— פּאָרד טענהט, אז ס'קומט גאַרנישט — דאָס גיט ער פון גוטסקייט.
— אזוי האָט ער אײַך געזאָגט?
— ווער רעדט מיט אים? ווער זעט אים? כ'אַרבעט שוין דאָ כּופּצן
יאָר, האָב איך פּאָרדן דריי מאָל געזען. ס'ערשטע מאָל איז ער געקומען
מיט אַן ענגלישן פּרינץ, ס'צווייטע מאָל מיט טשאַפּלינען און ס'דריטע
מאָל איז ער געקומען מיט עפעס — אַ רוסישן פּרינץ.
דער אויפזעער האָט זיך געכאַפּט, אז ער האָט זיך צערעדט און
האַט אונדז געלאָזט שטיין, מיר זענען צוגעקומען צום אַרויסגאַנג.
אויפן וואַרשטאַט איז שוין געשטאַנען אַ פּאַרטיקער אַוואָקאַט, אָן
אָפּגעלאַקירטער, אַ פינקלדיקער. די רעדער זענען אַרויף אויף די שײַנעס.
מע האָט אַרײַנגעגאַסן געזאָלן, אָנגעשרויפט דעם מאַטאַר און דער
גולם" האָט באַקומען לעבן, אָנגעהויבן סאַפּען. דער אַוואָקאַט איז
אַרויס מיט אַ פּינף כּון דער פּאַפּריק, זיך געטראָגן איבער אַ לײַדיקן
פּלאַץ אין אַ ראָד.
ס'האַט מיך אַרומגעכאַפּט אַ רחמנות אויפן מענטש, וואָס בויערט
לעכער, שרויפט שרייפלעך פיר און צוואַנציק שעה אין מעת-לעת.
ווערט טעמפּ נאָך פינף, זעקס יאָר אַרבעט, אַבי פּאָרד זאָל אויספירן
זײַן משוגעט, אַרויסוואַרפן אין ווייניקער ווי אַ מינוט, אָן אַוואָקאַט.

